

характеристикам всі ці країни і є світовими лідерами не тільки в освіті, але й у людському розвитку, очолюючи світовий рейтинг ПРООН (у 2015 р. зі 188 країн світу вони обіймали позиції від 2-ї – Австралія до 33-ї – Естонія) [6, с. 222-225].

При цьому використання в Україні досвіду розвитку найбільш результативних освітніх систем має базуватися на усвідомленні того, що у цьому контексті рівною мірою помилкові і порочні дві протилежні крайнощі: як ігнорування міжнародного досвіду інституційного розвитку освіти, так і спроби його механічного запозичення і копіювання. Це обумовлюється тим, що впровадження імпортованих ззовні інститутів – наприклад, конкретних форм управління освітою або механізмів її фінансування, що добре зарекомендували себе в країнах – лідерах освіти, доцільне і має сенс лише за тих умов, якщо, по-перше, буде доведено можливість і ефективність адаптації (приспонування) цих інститутів до загальнокультурних, соціально-економічних і інституційних умов країни-реципієнта, і, по-друге, якщо буде здійснено попередню системну оцінку наслідків імплантації цих інститутів і обґрунтовано її економічну доцільність.

Список використаної літератури

1. Тимошенко І. В. Інституційні основи розвитку системи освіти: монографія. Харків, 2013. 568 с.
2. Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives / Ed. by Inderjeet Parmar, and Michael. Cox. London ; N. Y., 2010. Т. X, 236 р.
3. Global Education Digest 2012: Opportunities Lost: The Impact of Grade Repetition and Early School Leaving. Montreal, Quebec, 2012. 192 р.
4. Education at a Glance 2017: OECD Indicators. Paris, 2017. 456 р.
5. Вища освіта в Україні у 2017 році: статистичний збірник. Київ, 2018. 298 с.
6. Доклад о человеческом развитии 2016. Человеческое развитие для всех и каждого. М., 2017. 274 с.
7. TIMSS & PIRLS International Study Center. URL: <https://timssandpirls.bc.edu/#> (last accessed: 25.03.2018).
8. PISA: Programme for International Student Assessment. URL: <http://www.oecd.org/pisa/> (дата звернення: 22.03.2018).
9. Международная стандартная классификация образования МСКО 2011. Монреаль, 2013. 87 с.

Timoshenko I. V., Nashchekina O. N.

CURRENT PROBLEMS OF THE EDUCATIONAL SYSTEM DEVELOPMENT

The paper addresses current problems of the educational system development that are connected with the transformation of education from a primarily internal factor of development to one of the most important determinants of both the international competitiveness of countries and the strength of their national security systems. Specific features characterizing the development of educational systems of those nations that demonstrated the best education outcomes according to the results of international comparative assessments of secondary school student achievement (PISA, TIMMS, PIRLS) are identified. The conditions for the implementation of international practices to reform the Ukrainian educational system are outlined.

Keywords: educational system, international competitiveness of a country, comparative studies of educational systems, international academic mobility, export of educational services, PISA, TIMMS, PIRLS.

УДК 159.99:37.015

Тищенко Л. В.

ОСОБИСТІЙ ІНТЕРЕС ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОЇ ПОЗИЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Розглянуто позиційні аспекти організації освітнього процесу. Визначено феномен суб'єкта як детермінанти соціальної та професійної успішності індивіда. Показано роль особистого інтересу в процесі усвідомлення власної позиції в структурі освітнього простору.

Ключові слова: особистий інтерес, суб'єктна позиція, інтерес як мотив, інтерес як спрямованість, інтерес як відношення, автентичний інтерес.

Сучасні контексти соціальних взаємовідносин передбачають необхідність усвідомлення особистістю власної позиції, підґрунтя своїх дій та очікуваних результатів. Саме така суб'єктна позиція обумовлює соціальну та професійну успішність індивіда, а також його конкурентоспроможність.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що ефективність процесу професійної освіти майбутнього фахівця та його подальше професійне становлення безпосередньо обумовлені усвідомленням себе як активного суб'єкта освітнього процесу та здатністю відтворювати партнерські відносини з іншими суб'єктами: викладачами, однокурсниками, адміністрацією. Витоки суб'єктності індивіда (суб'єкт від лат. subjectus – той, що лежить в основі) полягають у внутрішньоособистісних структурах, ключовою з яких, на наш погляд, є інтерес.

Традиційно в психологічній науці інтерес розглядається як чинник, що визначає індивідуальність психічних процесів особистості. У зв'язку з чим уся історія вивчення феномену

інтересу – це спроба визначення його з трьох позицій: інтерес як потреба – мотив – спонукання; інтерес як спрямованість; інтерес як відношення. На наш погляд, жоден з напрямів не розкриває достеменної суті цього складного та унікального психологічного феномену.

Історично перші спроби пояснення інтересу пов'язані із ствердженням, що в основі інтересу полягає потреба. Д. К. Гільов вважає, що інтерес виникає на основі усвідомлення та прийняття особистістю власної потреби, але нею не є. За визначенням В. П. Грибанова, інтерес – це потреба у формі свідомого спонукання, що виявляється у вигляді бажань, намірів, прагнень та діяльнісних відносин. Слідом за ним переважна більшість авторів розглядає інтерес як спонукальний механізм пізнання, тому особлива увага ними приділяється саме пізнавальному інтересу. Так, на думку Г. І. Щукіної, пізнавальний інтерес народжується з потреби у пізнанні. А М. І. Шевандрін кваліфікує інтерес як когнітивно-мотиваційний стан пізнавального характеру [4, 5].

Ясність у розрізненні феноменів потреби та інтересу вносить С. Л. Рубінштейн та показує, що потреба викликає бажання володіти предметом, а інтерес – ознайомитися з ним. З цього моменту виникає ряд мотиваційних концепцій інтересу. Наприклад, В. М. Максимова показує таку послідовність виникнення інтересу: пізнавальний інтерес як мотив діяльності сприяє появі пізнавальної потреби, а на основі пізнавальної потреби народжується пізнавальний інтерес як мотив дій. Психологічний словник В. П. Зінченко та Б. Г. Мещерякова представляє інтерес як мотив або мотиваційний стан. За А. В. Петровським, інтерес – це і є мотив, який виступає спонукальним механізмом пізнання [2, 4-5].

Отже, так чи інакше, представники першого напрямку розглядають інтерес як структурний елемент пізнавальної потреби особистості, що, на наш погляд, співвідноситься із семантикою самого слова «інтерес» у латинському походженні «interesse» – «мати важливе значення».

Другий напрям в історії становлення феномену інтересу пов'язує інтерес із спрямованістю: особистості (С. Л. Рубінштейн, К. К. Платонов, В. Б. Бондаревський); психічних процесів (Г. І. Щукіна); активності (А. К. Маркова, Л. М. Фридман, Т. О. Матис).

Представники третього напрямку розглядають інтерес як відношення: емоційно-пізнавальні відносини між суб'єктом та об'єктом (В. І. Ковальов, Н. Г. Морозова); вибіркоче відношення до оточуючого світу (Г. І. Щукіна); емоційний тон забарвлення уваги до предмета інтересу (Г. О. Люблінська).

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує діяльнісний підхід до розгляду феномену інтересу. Так, за Гегелем, інтерес – це зміст тих потягів, на задоволення яких спрямована діяльність суб'єкта. На думку О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна, Ю. М. Швалба, вихідним компонентом цілепокладання діяльності виступає саме інтерес, а не потреба (потреба – не цільова дія, а задачна). Ось чому, за Л. С. Виготським, чим більшою мірою індивід виступає суб'єктом різних видів діяльності, тим більш інтенсивно здійснюється процес соціалізації та індивідуалізації [1, 3, 7].

На сьогодні, коли в межах ідеографічного підходу гуманітарної парадигми сучасної психологічної науки відбувається трансформація підходу до категорії «життя», феноменологія інтересу набуває нового значення та звучання. Розглядаючи життя як діяльність, К. Карпінський, Ю. М. Швалб описують життєдіяльність особистості як усвідомлене та цілеспрямоване перетворення нею об'єктивних обставин власного життя, а також як ініціативне встановлення та здійснення життєвих відносин відповідно до природної динаміки [1, 6-7]. Життєдіяльність, за ними, це особлива форма людської діяльності, що спрямована на проектування та реалізацію індивідуального життєвого шляху. Вона регулюється динамічною системою сенсу життя, де об'єктом життєдіяльності виступає індивідуальне життя, а суб'єктом – особистість у ролі суб'єкта життя. Цільова функція життєдіяльності – це проектування та творіння життєвого шляху. На сучасному етапі розвитку психологічної науки життя як усвідомлена реалізація особистісного потенціалу описується в категоріях: життєтворчості (М. Ануфрієв), життєздійснення (О. Асмолов), життєреалізації (Ю. Швалб). У зв'язку з чим, на наш погляд, важливо й доречно розглядати інтерес не як особистісну властивість та якість, а з точки зору необхідного атрибута життя – автентичний (сухий) інтерес, життєвий інтерес.

Нам здається, що у цьому сенсі інтерес виступає ключовим механізмом становлення суб'єкта життя. Цікаво, що в латинській мові інтерес – *studium* – це устремління, заняття, пристрасть, старання та завзятість. Отже, автентичний (сухий) інтерес у сучасному розумінні – це відношення особистості до предмета інтересу не просто як до значущого та привабливого, а як до сенсу та цінності у межах власного життя! Такого роду інтерес робить будь-яку предметність «живим» суб'єктом діалогу (Ю. М. Швалб).

Отже, ми вважаємо, що базовою внутрішньою детермінантою, яка забезпечує формування суб'єктної позиції в структурі освітнього процесу, збереження динаміки професійного становлення та розвитку кожного з його учасників, виступає саме особистий інтерес. Тому зміст психологічного супроводу освітнього процесу повинен бути спрямований на створення умов для усвідомлення або пошуку особистого інтересу кожного з них.

Список використаних джерел

1. Карпинский К. В. Жизнедеятельность как форма активности субъекта жизни *Методология и*

история психологии. 2010. Т. 5. Вып. 1. С. 184–202.

2. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности. Москва: Наука, 1988. 192 с.

3. Леонтьев Д. А. Жизнетворчество как практика расширения мира : I Всерос. науч.-практ. конф. по экзистенц. психологии. М., 2001. С. 100–109.

4. Люблинская А. А. Детская психология. М., 1971. 415 с.

5. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. М., 1997. 440 с.

6. Швалб Ю. М. О соотношении категорий «жизненный путь» и «образ жизни» личности. *Экология жизненного пространства человека. Избранные труды Ю. М. Швалба*. Киев, 2015. С. 51-63.

7. Швалб Ю.М. К определению понятий среды и пространства жизнедеятельности человека. *Экология жизненного пространства человека. Избранные труды Ю. М. Швалба*. Киев, 2015. С. 11-21.

8. Щукина Г. И. Актуальные вопросы формирования интереса в обучении. М., 1984. 192 с.

L. Tischenko

PERSONAL INTEREST AS A CONDITION FOR FORMING A SUBJECTIVE POSITION OF THE PARTICIPANTS OF EDUCATIONAL PROCESS

The positional aspects of the organization of the educational process are considered. The phenomenon of the subject as determinant of social and professional success of the individual is determined. The role of personal interest in the process of awareness of own position in the structure of the educational space is shown.

Keywords: personal interest, subjective position, interest as a motive, interest as orientation, interest as a relation, authentic interest.

УДК 378.019.3

Y. Fedorova, S. Jankowski

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE STAGES OF ARGUMENTATION OF EDUCATION IN EDUCATIONAL ACTIVITIES

The stage of argumentation of education in educational activities is considered from the standpoint of the communicative and ethical competence of the learner. The argumentation of participation in educational activities is a process of gradual rationalization of their expectations of learning. If, at the initial stage, the pre-convention level, participation is motivated due to the interest of the teacher, then at the final stage the learning process should not require external stimuli. However, it should be borne in mind that the development of personal responsibility for the learning outcomes is equally shared by all parties involved, organizers of training for the quality of teaching, teachers for the content of teaching and its methodological support, and those who study for the motivation of studying. And if the achievements of the student during the training remain at the pre-convention stage, then the content and methods of teaching, and not the students, should change, since attitudes towards learning should be consistent not with students' abilities, but with standards that ensure the quality of education.

Keywords: communicative and ethical competence, three stages. argumentation of education, motivation for learning.

The stage of argumentation of education in educational activities is considered from the standpoint of the communicative and ethical competence of the learner. The three stages of the pre-convention, convention, post-convention level correspond to the theoretical work of Anatoly Yermolenko, one of the founders of the communicative practical philosophy in the domestic intellectual space, and the conceptual work of Lawrence Kohlberg, with which everyone who is interested in issues of value orientation personality can be found in the publication «Communicative Practical Philosophy» [1, p. 120-133].

The practical point of view expressed in the proposed theses is that the person's development in educational activities is carried out only through awareness of the student of the values of the educational activity, but the task of organizing educational activities and teachers in order to understand and develop the horizons of successful participation of the student in educational activities. It should also be noted that the position outlined in these theses is based on the conviction that educational activity and its organization are carried out on the basis of equality and aimed at the mutual understanding of all participants in educational activities, the meaning of which reflects training. And during all the participation in educational activities for the student it makes sense to ask: Why do I study?

A. Pre-conventional level. The motivation for learning in the first stage of this level occurs in categories (α), «satisfaction – dissatisfaction». At the second stage (α) the student is capable of thinking strategically – utilitarian style («for what,» «wants,» «want», etc.). At this level, educational activity does not take place on the basis of equality and reciprocity, but as a «social state», where no knowledge is important, and learning, and «one who learns well» is getting good results, and «does not have a poor learner» \ should not have «good» results. The teacher is identified with the subject of teaching, and knowledge does not differ from the way they are served.